

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/192766,TEKST-AUDIO-60-rocznica-smierci-Jozefa-Franczaka-ps-Lalus.html>
29.04.2024, 17:52

[TEKST + AUDIO] 60. rocznica śmierci Józefa Franczaka ps. „Laluś”

21 października 1963 r. w starciu z funkcjonariuszami komunistycznego aparatu bezpieczeństwa zginął sierż. Józef Franczak ps. „Laluś”, „Lalek”. Był jednym z najdłużej ukrywających się żołnierzy podziemia antykomunistycznego - aż 18 lat działał w terenie. Nigdy nie złożył broni, organizował zasadzki na funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej i wykonywał karę śmierci na zdrajcach narodu polskiego. Był ostatnim poległym w walce Żołnierzem Niezłomnym.

**Żołnierz, konspirator,
dezerner**

Józef Franczak urodził się 17 marca 1918 r. w Kozicach Górnych na Lubelszczyźnie. Po ukończeniu szkoły powszechnej zgłosił się do służby w Wojsku Polskim. Ukończył Szkołę Podoficerską w Centrum Wyszkożenia Żandarmerii w Grudziądzu. W 1939 r. rozpoczął służbę jako zawodowy podchorąży w Równem na Wołyniu. We wrześniu 1939 r. walczył z Sowietami na Kresach Wschodnich. Został wzięty do niewoli przez Armię Czerwoną, ale udało mu się zbiec i powrócić w rodzinne strony.

**Zaangażował się w
działalność konspiracyjną,**

Narada dowódców patroli oddziału WiN kpt. Zdzisława Brońskiego „Uskoka”. Od lewej: ppor. Stanisław Kuchciewicz „Wiktor”, N.N., sierż. Józef Franczak „Lalek”, st. sierż. Walery Waśkiewicz „Strzała”, 1947 r. Zdjęcie z zasobu IPN.

najpierw w Związku Walki Zbrojnej, a następnie w Armii Krajowej. W konspiracji dosłużył się stopnia sierżanta. W sierpniu 1944 r., po wkroczeniu Armii Czerwonej na Lubelszczyznę, został wcielony do organizowanej przez komunistów II Armii Wojska Polskiego. W styczniu 1945 r., po tym jak był świadkiem wydawania i wykonywania wyroków śmierci na AK-owcach, zdecydował się na dezercję.

18 lat walki z reżimem komunistycznym

Początkowo ukrywał się na Pomorzu i poszukiwał możliwości ucieczki na Zachód. Wobec braku takich możliwości zdecydował się na powrót w rodzinne strony, gdzie włączył się w działalność podziemia antykomunistycznego.

W czerwcu 1946 r. został zatrzymany przez funkcjonariuszy UB ale podczas transportu udało mu się uwolnić i zbiec. Związał się ze strukturami Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość. Dołączył do jednego z pododdziałów

zgrupowania mjr. Hieronima Dekutowskiego „Zapory”. W następnym roku przeszedł pod dowództwo kpt. Zdzisława Brońskiego „Uskoka”. Nie skorzystał z ogłoszonej w 1947 r. amnestii, nie wierzył, że władza komunistyczna zapomni o jego działalności. W kolejnych latach działaniach brał udział w zwalczaniu tajnych współpracowników aparatu bezpieczeństwa i członków Polskiej Partii Robotniczej, którzy swymi donosami wielokrotnie przyczynili się do śmierci żołnierzy podziemia.

Swoją ostatnią akcją w strukturach WiN przeprowadził 10 lutego 1953 r., kiedy to wziął udział w akcji ekspropriacyjnej kasy Gminnej Spółdzielni w Piaskach. Doszło do walki z Milicją Obywatelską, w jej trakcie zginął ppor. Stanisław Kuchciewicz „Wiktor”.

Od tego momentu Franczak działał samodzielnie, stworzył sieć zaufanych osób. Skutecznie ukrywał się przed funkcjonariuszami bezpieki przez kolejnych dziesięć lat. Nie skorzystał

również z amnestii ogłoszonej w kwietniu 1956 r. Obawiał się, że w jego przypadku komuniści nie okażą litości.

Rozpracowanie i likwidacja niezłomnego

Rozpracowanie Józefa Franczaka ps. „Laluś” rozpoczęto w listopadzie 1951 r. i trwało aż 12 lat. Wszelkie działania nadzorował Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie. Bezpieka prowadziła szeroko zakrojone poszukiwania „Lalusia”, którym nadano kryptonim „Pożar”. W ramach tych działań inwigilacją objęto najbliższą rodzinę Franczaka i jego znajomych. W efekcie pozyskano szereg tajnych współpracowników, a w kilku budynkach, w których spodziewano się „Lalusia”, założono podsłuch.

Te działania długo nie przynosiły rezultatu zgodnego z oczekiwaniami bezpieki. Franczak orientował się w planach funkcjonariuszy, część z tajnych współpracowników zdekonspirowała się przed

**nim i informowała o
poczynaniach MO i MBP.
Sam „Laluś” wykazywał też
daleko posuniętą
ostrożność, swoje
poczynania ukrywał nawet
przed współpracującymi z
nim osobami.**

**W schwytaniu nie pomogły
rozesłane 6 września 1961 r.
listy gończe z dokładnym
opisem i fotografią, które
ukazały się m.in. na łamach
„Kuriera Lubelskiego”.
Warto zaznaczyć, że do
rozpracowania Józefa
Franczaka „Lalusia”
wykorzystano 27 tajnych
współpracowników i
informerów.**

**Dopiero w 1963 r. Służba
Bezpieczeństwa odniosła
sukces w poszukiwaniach.
Tajny współpracownik SB
Stanisław Mazur ps.
„Michał” nawiązał kontakt z
Franczakiem i pomógł
bezpiecznie ustalić jego
miejsce pobytu. 21
października 1963 r. grupa
operacyjna otoczyła
zabudowania gospodarstwa
Wacława Beca z Majdan
Kozic Górnych i po krótkiej
walce „Laluś” został zabity.**

**Na miejsce akcji przybyli
prokurator i lekarz, którzy
dokonali oględzin zwłok.**

Następnie ciało przewieziono do prosektorium Zakładu Medycyny Sądowej w Lublinie. W trakcie sekcji, zgodnie z decyzją prokuratora, zwłoki pozbawiono głowy. Następnie złożono je w bezimiennym grobie na cmentarzu komunalnym w Lublinie przy ul. Unickiej. Czaszka, po badaniach stomatologicznych, trafiła do zakładu medycyny sądowej Akademii Medycznej w Lublinie i była wykorzystywana w celach dydaktycznych.

Siostra Franczaka dopiero w 1983 r. otrzymała zgodę na ekshumację i złożenie szczątków brata w rodzinnym grobowcu w Piaskach.

Upamiętnienie

Działalność „Lalusia” została upamiętniona 1 maja 2007 r. Z inicjatywy Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość Obszaru Wschodniego w Lublinie oraz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa odsłonięto w Piaskach pomnik Ostatniego Partyzanta RP - sierż. Józefa

Franczaka ps. „Lalek”.

**Prezydent Rzeczypospolitej
Polskiej Lech Kaczyński 17
marca 2008 r. nadał mu
pośmiertnie Krzyż
Komandorski z Gwiazdą
Orderu Odrodzenia Polski.
Odznaczenie odebrał jego
syn Marek Franczak.**

**Pod koniec 2014 r. IPN
odnalazł czaszkę „Lalusia”,
którą komuniści umieścili w
lubelskim Uniwersytecie
Medycznym. Uroczysty
pogrzeb Józefa Franczaka
odbył się 24 marca 2015 r.
w Archikatedrze Lubelskiej.
Następnie, w obecności
wojskowej asysty honorowej
z Dowództwa Garnizonu
Warszawa, jego szczątki
złożono na cmentarzu w
Piaskach.**

**Wizerunek Józefa Franczaka
znalazł się na znaczku
pocztowym wydanym przez
Pocztę Polską 1 marca 2022
r., jego prezentacja miała
miejsce w Izbie Pamięci
„Strzelecka 8” w
Warszawie. Znaczek
przedstawili zastępca
prezesa IPN dr hab. Karol
Polejowski.**

**We wsi Wygnanowice na
Lubelszczyźnie został
odnaleziony pistolet**

należący do Józefa Franczaka „Lalusia”. Broń była ukryta w domu, w którym kiedyś mieszkała rodzina żołnierza. Pistolet został odnaleziony przez syna „Lalusia” Marka Franczaka, któremu towarzyszyli Jacek Pawłowicz, wicedyrektor Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL i historyk dr hab. Piotr Niwiński. Broń ma trafić do zbiorów Muzeum.

25 października 2023 r. o godz. 11.00 w kościele Garnizonowym św. Jerzego w Sopocie odbędzie się uroczyste odsłonięcie tablicy pamięci sierżanta Józefa Franczaka, który poległ w walce o wolną Polskę.

***

Zachęcamy również do zapoznania się z licznymi materiałami audio-wideo, artykułami naukowymi znajdującymi się w portalu przystanekhistoria.pl:

- [**Włodzimierz Suleja, Niezłomni**](#)
- [**Artur Piekarcz, Bunkier „Uskoka”**](#)

- [Dariusz Walusiak, Wolni z zniewolonym kraju](#)
- [IPNtv: Żołnierze Niezłomni - Józef Franczak „Laluś”](#)
- [IPNtv: Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”: czy konspiracja cywilna miała szansę powodzenia?](#)
- [IPNtv: Żołnierze Wyklęci w świetle źródeł historycznych - cykl Jak pisać i mówić o trudnych kartach dziejów.](#)

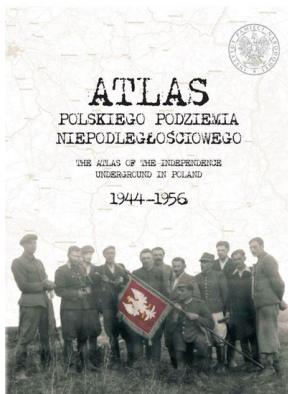
PLIK DO POBRANIA. [Folder informacyjny z biogramem Józefa Franczaka](#)

Polecamy również artykuł [Piotra Niwińskiego i Tomasza Łabuszewskiego „Sprawa” Józefa Franczaka - czyli historia alternatywna \(w związku z pracą Sławomira Poleszaka\), Czy okupacyjna przeszłość sierż. Józefa Franczaka „Lalusia” miała wpływ na powojenne losy „ostatniego zbrojnego”?](#), Tekst ukazał

**się w czasopiśmie Pamięć i
Sprawiedliwość nr 1 (37)
2021**

**Więcej informacji o
działalności
antykomunistycznego
podziemia
niepodległościowego
znajdziecie Państwo w
publikacji IPN pt. „Atlas
polskiego podziemia
niepodległościowego
1944-1956”, którego drugie
wydanie ukazało się w 2020
r.**

**Atlas prezentuje zasięg i
struktury organizacji
konspiracyjnych oraz
zbrojną aktywność polskiej
partyzantki powojennej. Jest
to unikatowa publikacja ze
względu na szczegółowość
prezentowanych treści
historycznych oraz
bogactwo informacji z
zakresu najnowszej historii
Polski.**

Aby zobaczyć odtworzyć włącz JavaScript

PLIKI DO POBRANIA

[Ks. Tomasz Trzaska o 60. rocznicy śmierci Józefa Franczaka ps. „Laluś” \(mp3, 3.61 MB\) 20.10.2023 14:00](#)

[Ks. T. Trzaska o 60. rocznicy śmierci Józefa Franczaka ps. „Laluś” \(wav, 26.49 MB\) 20.10.2023 14:00](#)